

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ФАКТОРУ В РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається емоційний фактор як умова формування та розвитку творчих здібностей студентів вищих педагогічних закладів.

Ключові слова: емоційний фактор, творчі здібності, педагогічна умова.

В статье раскрывается эмоциональный фактор как условие формирования и развития творческих способностей студентов высших педагогических заведений.

Ключевые слова: эмоциональный фактор, творческие способности, педагогическое условие.

The article deals with emotional factor as a prerequisite of forming and development of creative capabilities of the students of higher pedagogical establishments.

Keywords: emotional factor, creative capabilities, pedagogical prerequisite.

Соціально-економічні зміни в суспільстві підвищують вимоги до людського фактору. Сьогодні суспільство потребує новий тип особистості, що вміє швидко адаптуватися до будь-яких змін у житті та праці, проявляти самостійність, ініціативу, мобільність, здатність постійно вдосконалювати власний професійний імідж. В даний час у зв'язку з підвищенням людського фактора в новому демократичному суспільстві зростає інтерес до формування творчих здібностей майбутнього вчителя.

Визначальними характеристиками сучасного працівника є його творчі якості, критичне мислення й готовність нестандартно вирішувати професійні завдання. Також останнім часом у підготовці майбутніх учителів все більше уваги приділяється їх особистості, інтелектуальній, духовній та емоційній сферам.

Критичний аналіз якості підготовки вчительських кадрів і рівня їхньої готовності до професійної діяльності полягає в тому, щоб повністю

змінити предметну парадигму на особистісно-орієнтоване навчання, забезпечити умови для прояву творчого потенціалу особистості майбутніх педагогів. Завдання полягає в тому, щоб в процесі професійної підготовки забезпечити переорієнтацію з формального знання на емоційно забарвлене, особистісне знання, щоб студенти могли творчо підходити до вирішення навчальних проблем.

На сьогоднішній день у педагогіці ще недостатньо створено діючих методик і умов вивчення і керування процесом формування й актуалізації емоційного фактора та його ролі в становленні творчих здібностей особистості.

Розвиток творчих здібностей є складною педагогічною проблемою, яка може бути успішно розв'язана на основі емоційного виховання майбутніх педагогів, тому метою даної статті є виокремлення емоційного фактору як засобу формування творчих здібностей та як важливої складової професіоналізму випускників вищої школи.

Слід зазначити, що емоції здавна хвилювала багатьох учених. Педагогічний аспект цієї проблеми знайшов відображення в роботах Я. Коменського, Дж. Локка, Ж. Руссо, І. Гербарта, А. Лука, Г. Шеченко.

Інтерес до емоційних явищ висвітлений у працях українських педагогів Г. Ващенко, О. Духновича, В. Сухомлинського, П. Юркевича.

Ряд учених (Б. Друзь, О. Савченко, І. Харламов та ін.) характеризують емоційність навчання як процес, спрямований не тільки на емоційне забарвлення думки, а і на активізацію розумових і творчих здібностей учнів. Так, І. Харламов зазначає: «Емоційність навчання означає такий характер організації навчальної роботи, при якому в учнів збуджується інтерес і внутрішній потяг до активної навчально-пізнавальної діяльності» [2, с. 158].

Я. Коломинський та Л. Виготський розглядають творчість як прояв інтелектуальної активності особистості, складову інтелекту, пропущену через мотиваційну структуру, що або гальмує, або стимулює спрямування розумових здібностей людини [1, с. 164–170].

Проблеми становлення творчої особистості вчителя хвилювали В. Крутецького, Н. Кузьміну, А. Макаренка, В. Сухомлинського, В. Терського та ін. Ще В. Сухомлинський відзначав, що педагогічна праця за своєю логікою неможлива без елемента дослідження, тому що кожна людська індивідуальність, з якою має справу вчитель, «у певній мірі глибоко своєрідний, неповторний світ думок, почуттів, інтересів. Мова йде про творче дослідження, необхідне в нашій роботі з огляду на саму його природу» [3, с. 70].

У структурі особистості поняття «здібність» розглядається як психологічна особливість людини, від якої залежить набуття знань, умінь, навичок, проте сама до цих знань, умінь і навичок не зводиться. Стосовно знань, умінь і навичок здібності виступають як деяка можливість, а необхідний рівень майстерності в тій або іншій справі – як діяльність. Здібності

виявляються тільки в діяльності, що не може здійснюватися без наявності цих здібностей.

Зміст творчих здібностей може бути різним, але емоційна цінність і новизна її продукту виступають основними характеристиками творчої діяльності. Дані психологічних досліджень свідчать про те, що критерій творчості має бути процесуальним, пов'язаним з особливостями протікання процесу в цілісній психіці як системі, що породжує активність людини.

Творчі здібності особистості проявляються у творчій діяльності, що сприяє розвитку творчих якостей і творчого потенціалу. Сукупність творчих якостей, прояв творчого потенціалу в практичній діяльності дозволяє говорити про існування творчого типу особистості.

Творча діяльність складається з творчої позиції, творчого вираження й творчої продукції. Творча позиція означає відкритий, гнучкий і самостійний спосіб реагування на навколишню дійсність (необхідність емоційного впливу). У творчому вираженні людина відповідає на виклик оточення, прагнучи при цьому виразити свої погляди, мотиви й почуття в повсякденній діяльності. Творча продукція – це те, що людина протягом творчого процесу створює, таке сполучення раніше відомих речей, яке для нього є новим.

Різні сторони творчого процесу можуть проявлятися в різних видах діяльності. Але творчий процес, як і творча діяльність, не стихійні процеси. Їх результативність багато в чому визначається особистістю, її здібностями, стилем діяльності й ставленням до творчості. Здійснення різних видів діяльності (і, насамперед, педагогічної) передбачає творчий підхід. У цьому плані особливу роль відіграє взаємодія особистості й діяльності.

Успішне вирішення завдань, що постали перед системою сучасної освіти, можливе лише за умови творчої педагогічної діяльності, а прояв педагогічної творчості – за умови її постійного стимулювання, коли педагоги, активно взаємодіючи з об'єктами пізнання й педагогічної діяльності, підвищують допитливість і зацікавленість її учасників у результатах своєї праці.

Аналіз наукової літератури свідчить про певні успіхи в теоретичному обґрунтуванні різних аспектів формування творчих здібностей під впливом емоційності навчання. Порівнявши аналіз робіт різних дослідників ми визначили, які з творчих здібностей особистості є основними для майбутнього педагога:

- абстрагування – здатність, відволікаючись від суттєвого, утворювати абстрактні поняття; емоційна стійкість, що забезпечує витримку;
- здатність до ідентифікації себе з іншими;
- гнучкість мислення – здатність переключатися з однієї розумової операції на іншу;

– критичність мислення – здатність контролювати інформацію, що надходить; нешаблонне мислення; легкість генерування ідей – здатність створювати нові ідеї;

– професійно-педагогічне мислення, тобто таке мислення, що дозволяє приникати в причинно-наслідкові зв'язки педагогічного процесу, аналізувати свою діяльність, шукати науково обґрунтоване пояснення успіхів і невдач, передбачати результати роботи;

– перенос досвіду – здатність використовувати засвоєні зразки діяльності в новій ситуації;

– здатність розвивати ідею – уміння всебічно проробити ідею; творча уява – здатність створювати нові комбінації досвіду;

– почуття проблеми – здатність самостійно бачити і ставити проблеми.

Володіючи таким якостями педагог зможе легко та ефективно вирішити будь-яку проблему, що виникає під час педагогічного процесу. Дані якості характерні для людини здатної до самовдосконалення, вони допоможуть адаптуватися до будь-яких умов роботи, що постійно змінюються.

Але, разом з тим, не можна говорити про всебічне вирішення цієї проблеми. Проблема емоційного виховання майбутніх педагогів, розвиток їх творчих здібностей – найбільш актуальна сьогодні і вимагає свого рішення з позицій розгляду її як важливої складової професіоналізму майбутніх педагогів.

Зібрані факти в ході констатувального експерименту підтвердили низький рівень формування творчих здібностей. Тільки 10 % педагогів-початківців вважають, що вони готові до творчого вирішення професійних завдань; 28 % вказали на наявність великих труднощів у пошуку виходу із ситуацій, що постійно виникають у шкільній практиці; 22 % вважають, що в педагогічному університеті їм не доводилося виконувати нестандартні дії, саме в цьому причина тих ускладнень, які зустрічаються в практичній роботі; 40 % відзначили, що потреба в нестандартному вирішенні професійних завдань не задовольняється з огляду на низький рівень їхньої емоційної стійкості та готовності до творчої професійної праці. Сьогодні необхідно здійснювати підготовку майбутніх учителів до педагогічної взаємодії зі своїми вихованцями, в основі змісту якої лежить емоційне виховання майбутніх педагогів, організація їх творчої діяльності і взаємостосунків за допомогою різних комунікативних засобів, збігу спрямованого педагогічного впливу й відповідної реакції вихованців.

Творчість учителя – це насамперед індивідуальна творчість. Середовище, у якому відбувається творчий пошук, не тільки сприяє емоційному настрою, але й значною мірою визначає ефективність і якість знаходження нестандартних і оптимальних рішень у всіх аспектах педагогічної діяльності. Для успішного формування творчих здібностей студентів необхідно використання емоційного фактора в навчанні, основу якого склали різноманітні форми і методи: рольові та ділові ігри, диспути і дискусії, бесіди

«за круглим столом». Все це дозволило максимально використовувати емоційний фактор в формуванні творчих здібностей майбутніх педагогів. Різноманітні форми та методи прояву емоційного фактора забезпечили кожному студенту можливість випробувати себе в різних ролях, розібратися в емоційному стані учасників педагогічного процесу, разом співпереживати, радіти успіхам і засмучуватися при невдачах.

Таким чином в ситуаціях вільного спілкування студенти відчують різноманітні позитивні емоції, виявляють різні, емоційні реакції, вчать керувати ними, набувають тем самим досвіду нестандартного рішення, що в свою чергу формує творчі здібності.

Література

1. Научное исследование Л. С. Выготского и актуальные проблемы обучения и воспитания: Сборник материалов научно-практической конференции / Под ред. Я. Л. Коломинского. – Мн. : МО БССР. 1988. – 212 с.
2. Педагогіка. – М. : Юристь, 1997. – 358 с.
3. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / Василий Александрович Сухомлинский // Изд-е 2-е. – М. : Просвещение, 1982. – 205 с.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2011 р.